

Varhaník, Jiří

Topeniště v průjezdu brány

Archaeologia historica. 2024, vol. 49, iss. 2, pp. 525-538

ISSN 0231-5823 (print); ISSN 2336-4386 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/AH2024-2-5>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.80917>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 07. 01. 2025

Version: 20241218

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

TOPENIŠTĚ V PRŮJEZDU BRÁNY

JIŘÍ VARHANÍK

Abstrakt: Na západočeském hradě Buben se dochovaly stopy po vytápění průjezdu do jádra hradu z doby před polovinou 14. století. Otvor pro odvod kouře v nádvorní zdi nasvědčuje dýmnému provozu, který měl být nahrazen topeništěm v sedile brány, z něhož byl vylámán kouřovod k uvedenému staršímu otvoru.

Klíčová slova: hrad – brána – průjezd – topeniště – kouřovod – vrátný.

Hearth in a gate passageway

Abstract: In the West Bohemian castle of Buben there are traces of heating in the passageway leading to the castle core dating from the period before the mid-14th century. A smoke vent in the courtyard wall suggests a smoke operation which was supposedly replaced by a hearth in the gate saddle, from which a flue to the mentioned older vent was broken out.

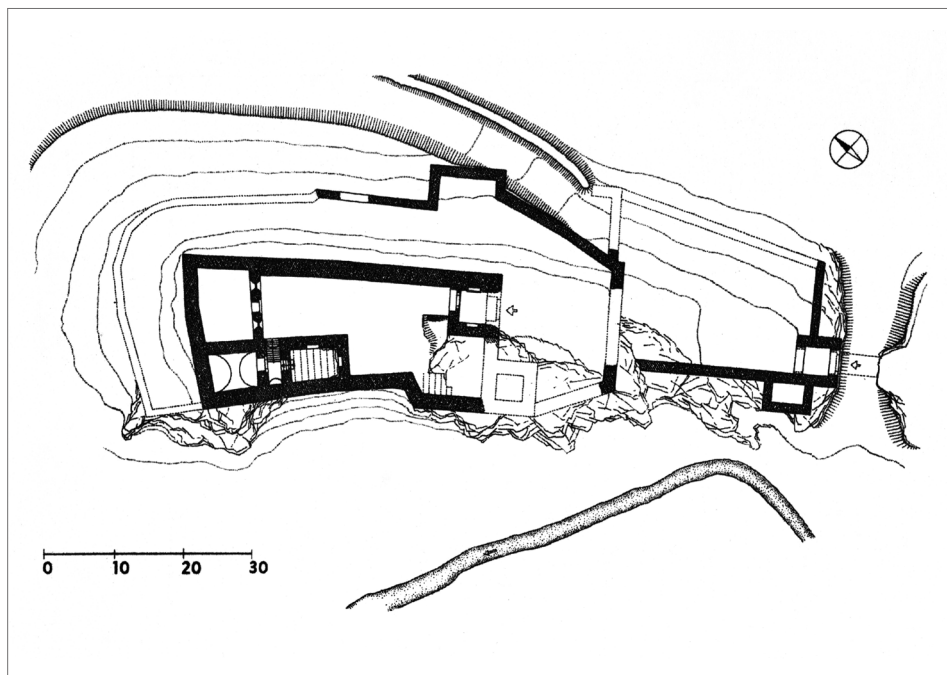
Key words: castle – gate – passageway – hearth – flue – gatekeeper.

V nevelké vzdálenosti západně od Města Touškov leží zřícenina hradu Buben u Plešnic (okr. Plzeň-sever). Jeho stavba zaujala vrchol skalnatého ostrohu nad soutokem řeky Mže a Úlického potoka, vlévajícího se do ní od jihu. Přístup ke hradu vedl úzkou šíjí od jihovýchodu, kde je tato přerušena hlubokým, ve skále vylámaným příkopem. Za ním byla situována první brána v hranolové, nejspíše dovnitř otevřené věži. Druhá brána v hradbě, přepažující ostroh, měla zřejmě jen kulisový charakter, avšak žádné její nadzemní konstrukce nejsou patrné. Poněkud prostrannější konec staveniště zaujímá přibližně obdélné jádro hradu, do něhož se vstupovalo třetí branou, z níž se dochovaly podélné zdi průjezdu a části stojek na hraně okoseného ostění vnitřního portálu z pískovcových kvádrů. Tohoto materiálu bylo také použito na armatuře nároží špalet brány.

Intenzivnější zájem literatury se soustředil především na objekt paláce situovaného na konci ostrohu, jehož severovýchodní křídlo obsahovalo v patře rozměrnou místnost, vyloženou srubem (Menclová 1972, 1, 417). Hrad nebyl předmětem stavebněhistorického průzkumu, poměrně rozsáhlá oprava, prováděná Klubem československých turistů od roku 1929, již předcházelo vyklizení sutí, bohužel nikterak odborně dokumentována nebyla s výjimkou cenného souboru fotografií, uložených v Západočeském muzeu v Plzni (Krčmář 2001). Z něho je zřejmé, že nároží špalet vnitřního portálu brány bylo ve značném rozsahu doplněno v souvislosti s osazením nových dřevěných vrat. Další opravy podstatně menšího rozsahu proběhly v novější době. Zároveň však bohužel postupně zanikla parkánová bašta s pozoruhodnou střílnou pro ručnici (Varhaník 2022).

V podélných zdech průjezdu brány do jádra hradu se částečně dochovala segmentově završená sedile. Z pravého (severovýchodního) se dochovala silně erózi poškozená pískovcová stojka a patka. Zřícená pravá hrana protějšího jihozápadního sedile byla někdy mezi lety 2008–2019 nepřilíh pečlivě doplněna. Patka záklenku sedile v těchto místech však byla odstraněna ještě v souvislosti s provozem brány. Do horní části levé stěny průjezdu byla vylámana jizva, směřující šikmo vzhůru ke čtvercovému otvoru, který se otvírá poměrně vysoko nad úrovní průjezdu v líci zdiva dvorního průčelí brány. Od tohoto otvoru klesá do interiéru průjezdu šikmý parapet, zatímco horní úsek druhotně vylámané jizvy ve zdivu probíhá těsně nad ním. Je zřejmé, že jde o detaily související s existencí otopného zařízení, jak již někteří autoři zmínili, aniž však těmto prvkům věnovali bližší pozornost. Podle D. Menclové (1972, 1, 417) byla brána součástí větší budovy, neboť měla v nároží komín, P. Rožmberský a M. Novobilský (2006, 8) přiřkli kouřovod krbu a T. Durdík (2008, 9–10) pouze konstatoval existenci komína a kouřovodu.

Analýza uvedené náleзовé situace vede k závěru, že doklady otopného zařízení v průjezdu nejsou dílem téže stavební etapy. Zatímco šikmý kouřovod – přetah byl zjevně vylámán do líce zdiva průjezdu druhotně, jak je na první pohled patrné, vlastní otvor pro odvod kouře s dovnitř

Obr. 1. Hrad Buben, okr. Plzeň-sever. Půdorys podle D. Menclové.

Abb. 1. Trommelburg, Bezirk Pilsen-Nord. Grundriss nach D. Menclová.

Obr. 2. Hrad Buben, okr. Plzeň-sever. Pozůstatky brány do jádra. Foto J. Varhaník, 2008.

Abb. 2. Trommelburg, Bezirk Pilsen-Nord. Überreste des Tors in den Burgkern. Foto J. Varhaník, 2008.

Obr. 3. Hrad Buben, okr. Plzeň-sever. Jihozápadní zeď brány do jádra. Foto J. Varhaník, 2019.

Abb. 3. Trommelburg, Bezirk Pilsen-Nord. Südwestliche Wand des Tors in den Burgkern. Foto J. Varhaník, 2019.

Obr. 4. Hrad Buben, okr. Plzeň-sever. Západní kout průjezdu brány do jádra s druhotně vysekaným kouřovodem a starším otvorem k odvodu kouře. Foto J. Varhaník, 2008.

Abb. 4. Trommelburg, Bezirk Pilsen-Nord. Westecke der Tordurchfahrt in den Burgkern mit sekundär ausgehauenen Rauchkanal und älterer Rauchabzugsöffnung. Foto J. Varhaník, 2008.

skloněným parapetem se jeví jako současný s okolním zdívkem brány. Je pravděpodobné, že topeniště, jehož spaliny měl přetah odvádět, bylo zamýšleno v někdejším sedile. Přetah je vysekán v líci lomového zdíva velmi hrubě a jeho průběh je nápadně nepravidelný. Překvapující je skutečnost, že navzdory tomu nevykazuje žádné stopy dalšího zednického začištění, které by umožňovalo plynulejší odvod kouře, ani jeho nezbytného uzavření vůči průjezdu. Zjevně tak kontrastuje s hladkým povrchem parapetu a špalety staršího otvoru pro odvod kouře.

Nápadný rozdíl v provedení obou prvků by mohl nasvědčovat tomu, že průjezd byl původně vytápěn nejspíše otevřeným ohništěm a uplatňoval se zde tedy dýmný provoz, přičemž kouř byl odváděn za tím účelem zřízeným otvorem v nádvorní zdi brány, který byl situován nejspíše těsně pod stropem průjezdu. Existenci klenby v těchto místech, kterou předpokládali P. Rožmberský a M. Novobilský (2006, 8), nic nenavědčuje, ovšem stopy stropu na dochovaném zdívu rovněž patrně nejsou. Otvory, které se na vnitřních lících zdíva uplatňují, odpovídají kapsám po nosnicích lešení na ostatních stavbách hradu. Konstrukce stropu pravděpodobně spočívala na štenýřové konstrukci, která nezanechala stop. Podobu a umístění topeniště by bylo možné ověřit pouze archeologickými metodami, hrad však doposud archeologicky zkoumán nebyl. Pouze tímto způsobem by pak také bylo možné zjistit, jak bylo utvářeno topeniště na místě někdejšího sedile, pokud ovšem bylo skutečně provedeno. Chybějící stopy finální úpravy přetahu, vysekávaného v líci zdíva, by mohly nasvědčovat tomu, že k realizaci tohoto záměru v plném rozsahu nedošlo, ačkoli paradoxně nejpracnější úkon, kterým bylo vysekání přetahu, byl uskutečněn.

Topeniště, z něhož jsou spaliny odváděny výše situovaným otvorem v průčelí budovy, náleželo k poměrně častému vybavení středověkých staveb (Rykl 2003, 123; Škabrada 2003, 258–259). Jeho vývojově nejstarší, a tedy nejjednodušší forma s dýmným provozem se v sociálně nižším prostředí uplatňovala až hluboko do novověku (Škabrada 1988).

Branská věž s průjezdem vybaveným pro dýmný provoz v dosavadní domácí literatuře reflektována nebyla. Vytápění výhradně komunikačního, nikoli obytného prostoru by se mohlo zdánlivě jevit jako kontraproduktivní, a to tím spíše, že otopné zařízení by mohlo překážet provozu v průjezdu. Ten ovšem v tomto případě hradní brány lze sotva předpokládat jako frekventovaný. Buben nepatřil k velkým hradům a tomu zajisté odpovídal počet jeho obyvatel, průchod branou, byť měla dostatečnou světlost, využívali patrně jen pěší, případně jezdcí, příjezd vozu zajisté nebyl každodenní záležitostí. Podle některých analogií lze usuzovat, že křídlo vrat mohlo být opatřeno menšími dvířky. Přestože provoz v bráně tedy nejspíše nebyl nikterak rušný, bylo nezbytné, aby jí byla věnována náležitá ostraha, neboť šlo o nejchoulostivější část opevnění. Vrátný se tedy musel zdržovat při bráně, přičemž na rozdíl od kulisových bran mu zde průjezd poskytoval ochranu před vlivy povětrnosti. Vzhledem k tomu, že průjezd bylo možné uzavřít i z vnitřní strany, neboť za ostěním jeho vnitřního portálu se dochovala kapsa pro závoru, jíž bylo možné v případě potřeby zajistit vrata, šlo tak vlastně o interiér, jehož vytápění mělo smysl.

Interpretace nálezové situace tedy není nikterak problematická, zářející je však časné datování první stavební fáze průjezdu s dýmným provozem. Vznik hradu Bubnu je předpokládán před polovinou 14. století (Menclová 1972, 1, 418; Rožmberský 1993; Bezděková 2002). Úpravy hradu později ve 14. století dokládá dendrodatum 1379–1380 z nástavby na vysoké severovýchodní hradbě jádra (Procházka 2004, 149–150). Jediné dochované architektonické články brány, náležející ostění vnitřního portálu průjezdu, nejsou chronologicky citlivé. Ačkoli apriorně nelze vyloučit poněkud mladší původ dochovaných partií vstupu do jádra hradu, jejich povrchový průzkum žádné důkazy v tomto ohledu nepřináší. Jak výše uvedené utváření otvorů po samonosném lešení, tak struktura líců zdíva poukazují na to, že dochované zdívo brány je s největší pravděpodobností současné s první stavební etapou jádra z druhé čtvrtiny 14. století. Vrcholně gotické vytápěné průjezdy však známé nejsou, a to ani z královských hradů Karla IV. a Václava IV. Analogie takového řešení sice existují, avšak z podstatně mladšího období. Pozoruhodné doklady topenišť ve vstupních prostorech hradů nacházíme na několika slovenských hradech, avšak pocházejí až z raného novověku.

Zajímavý, šťastnou shodou okolností přesně datovaný příklad představuje renesanční vstupní bašta do Povážského hradu. Byla připojena ke starší obvodové hradbě a její přízemí, kde se komunikace zalamovala, se kromě brány otvírá navenek dvojicí oboustranně špaletovaných střílen. Mezi nimi byl situován rozměrný krb. Doplnkový nepublikovaný průzkum M. Matejky (2012) dospěl k významnému zjištění, že podle datace na nedochované nápisové desce nad branou, zaznamenané starší literaturou, pocházela bašta z roku 1563.

Obr. 5. Hrad Buben, okr. Plzeň-sever. Dřevěná vrata na místě vnitřního portálu průjezdu brány. Fotografie ze 70. let minulého století ze sbírek Zápaadočeského muzea v Plzni.

Abb. 5. Trommelburg, Bezirk Pilsen-Nord. Holztor an der Stelle des Innenportals der Tordurchfahrt. Fotografie aus den siebziger Jahren des vergangenen Jahrhunderts aus den Sammlungen des Westböhmisches Museums in Pilsen.

Obr. 6. Hrad Buben, okr. Plzeň-sever. Zbytky dvorního průčelí brány s otvorem pro odvod kouře z průjezdu. Foto J. Varhaník, 2019.

Abb. 6. Trommelburg, Bezirk Pilsen-Nord. Reste der Hoffront des Tors mit Rauchabzugsöffnung von der Durchfahrt. Foto J. Varhaník, 2019.

Obr. 7. Povážský hrad, Slovenská republika. Vstupní bašta z roku 1563. Stav před nedávnou obnovou, s vytrhaným ostěním brány. Foto J. Varhaník, 2004.

Abb. 7. Waagburg, Republik Slowakei. Eingangsbastei aus dem Jahr 1563. Zustand vor der kürzlich erfolgten Restaurierung mit herausgerissener Torlaibung. Foto J. Varhaník, 2004.

Obr. 8. Povážský hrad, Slovenská republika. Komin krbu ve vstupní baště. Foto J. Varhaník, 2004.

Abb. 8. Waagburg, Republik Slowakei. Rauchschacht eines Kamins in der Eingangsbastei. Foto J. Varhaník, 2004.

Obdobně bylo řešeno předbrani hradu v Bojnicích z druhé poloviny 16. století, jehož stavební vývoj upřesnil architektonicko-historický průzkum M. Bóny (2006). Obdélný interiér byl vybaven kromě oboustranně špaletovaných střílen v podélných zdech, směřujících do příkopu, také krbem, umístěným bezprostředně za vstupní branou v severozápadním koutě. Současná podoba vstupního otvoru pochází ovšem až z restaurace hradu na přelomu 19. a 20. století. Topeniště v průjezdu renesančně přestavěné brány se uplatňovalo také na hradě Uhrovcí (Bóna 2006, 253).

Další pozoruhodný příklad analogicky situovaného topeniště zaznamenáváme podstatně dále na sever na malopolském hradě Pieskowa Skała (Kaizer–Kolodziejski–Salm 2001, 375–380). Hrad ze 14. věku byl na sklonku následujícího století rozšířen a opatřen dvojicí okrouhlých věží, z nichž jižní obsahovala bránu. Okrouhlý interiér je vybaven pecí, zřízenou nejspíše dodatečně ve výklenku do průjezdu.

Oproti pobytu v nevytápěných prostorách mohla topeniště v průjezdech bran sice poskytovat vrátným, kterým zde bylo souzeno setrvávat, nesporně podstatně větší pohodlí. Vývoj však směřoval k ještě většímu komfortu, spočívajícímu ve zřizování specializovaných místností pro vrátného – vrátnic, z nichž byl obvykle možný výhled na příchozího. Jako nejstarší příklad je uváděna v literatuře vrátnice na hradě Okoři, pocházející z druhé poloviny 14. století (Durdík 1999, 395–398). Po zřícení v 19. století se z ní dochovala jen část (Menclová 1972, 1, obr. 634 na s. 415), v 70. letech minulého století bylo celé vstupní průčelí jádra hradu znovu postaveno. Její původní vybavení tak lze sotva věrohodně posoudit.

Několik příkladů vrátnic nacházíme na pozdně gotických či ještě mladších stavbách. Na Rabi byla vrátnice opatřena druhá a pátá brána (Menclová 1972, 2, 406). Vrátnice druhé brány doznala četné pozdější úpravy, tudíž je obtížné na základě dosavadních poznatků rekonstruovat její původní vybavení (Mácha a kol. 1983). V případě lépe dochované vrátnice páté brány jde o prostor, opatřený valenou klenbou, pod níž jsou patrné stopy dnes odstraněného plochého stropu. Otvory v horní části klenebních čel by snad mohly souviset s dýmným provozem. Starší stavebněhistorický průzkum SÚRPMO ponechal tyto otázky otevřené (Lancinger–Libal 1970, 45–46).

Takovéto uspořádání vykazují také některé branské objekty na několika pernštejnských hradech. Nejzajímavější je z nich nejspíše budova páté brány hradu Kunětická hora, který zřejmě

Obr. 9. Pieskowa Skała, Polská republika. Pec v průjezdu okrouhlé vstupní věže. Foto J. Varhaník, 2003.

Abb. 9. Pieskowa Skała, Republik Polen. Ofen in der Durchfahrt des runden Eingangsturms. Foto J. Varhaník, 2003.

Obr. 10. Hrad Rabí, okr. Klatovy. Pohled na zeď oddělující vrátnici páté brány od průjezdu. Foto J. Varhaník, 2007.

Abb. 10. Burg Raby, Bezirk Klatovy. Blick auf die Mauer, die die Pforte des fünften Tors von der Durchfahrt trennt. Foto J. Varhaník, 2007.

prodělal složitější stavební vývoj (Noll–Varhaník 2004, 155–158). K průjezdu přiléhá prostorná vrátnice, která se na vstupní straně otvírala navenek trojicí pyramidálně uspořádaných okének, obvykle spojených s existencí dýmného provozu, z nichž jižní bylo zaslepeno přiléhající hradbou. Vrátnice tedy byla opatřena původně nějakým otevřeným topeništěm, které bylo posléze nahrazeno komfortnějším řešením, a to pecí v jihozápadním koutě, z níž odváděl kouř z větší části později odbouraný komín v ústupku vnitřního průčelí budovy brány.

Excesivní doklad ze života vrátného na Konopišti v roce 1557 uvádí A. Sedláček (1927, 34). Na hrad přijel Jaroslav, jinak Ondřej Zub z Landštejna a na Zapích, sesedl s koně, došel ke vratům a vstoupil do první světnice, kde zastihl vrátného, jak si připravoval k noclehu slaměné došky, a ty mu svévolně zapálil. Vzhledem k pozdějšímu složitému stavebnímu vývoji objektu (Kašička 1978) není dnes reálné tuto „první světnici“ lokalizovat, je však pravděpodobné, že šlo o prostor, který sloužil jako vrátnice, kde nejspíše byl otevřený oheň. Vrátní tedy zjevně nepobývali ve vrátnicích jen přes den, ale též v nich nocovali. Pokud brána vrátnici vybavena nebyla, tak se zřejmě museli spokojit s noclehem v průjezdu. Byl-li vytápěn, činilo to samozřejmě jejich pobyt podstatně snesitelnější, zvláště v zimním období.

Systematický zájem dosavadní literatury se soustředil především na obytné prostory hradů, které soužily nobilitě (např. Durdík 2008a; Anderle 2008). Obvykle se lépe dochovaly, přičemž jejich architektura a vybavení představují dlouhodobě mimořádně atraktivní témata, podobně jako různé složky hradních fortifikací. Úroveň poznání dalších prostor hradu, spjatých s životem jeho dalších obyvatel, kteří v sociální hierarchii zaujímali méně privilegované postavení, je neporovnatelně nižší, což mimo jiné souvisí s podstatně horší úrovní zachování těchto méně významných objektů (např. Kypta–Veselý 2012). Branám byla sice v literatuře věnována značná pozornost zejména z fortifikačního hlediska, rovněž se soustřeďoval zájem na uměleckohistorickou

Obr. 11. Hrad Kunětická hora, okr. Pardubice. Vnitřní průčelí páté brány. V ústupku jsou patrné pozůstatky kominového tělesa. Foto J. Noll, 2003.

Abb. 11. Burg Kunitzitz, Bezirk Pardubice. Innenfront des fünften Tors. Im zurückspringenden Fassadenteil sind Überreste eines Kaminkörpers zu sehen. Foto J. Noll, 2003.

analýzu těch z nich, které vykazovaly náročnější výzdobu, avšak aspekty jejich běžného provozu zdaleka nepředstavují předmět podobně intenzivního zájmu. Pro komplexní poznání provozu na středověkém hradě je ovšem nezbytné poznávat takové složky jeho stavebního organismu, které souvisely s každodenností značně diverzifikované sociální skladby všech jeho obyvatel.¹

Prameny a literatura

- ANDERLE, J., 2008: Uspořádání bytů v některých velkých hradech doby Karla IV. – Konzeption der Wohnbereiche einiger grosser Burgen in der Zeit Karls IV., Svorník 6, 13–32.
- BEZDĚKOVÁ, V., 2002: Několik poznámek k dějinám hradu Bubnu, Hláška XIII, 21–24.
- DURDÍK, T., 1999: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha.
- 2008: Buben hrad, k. ú. Plešnice, okr. Plzeň-sever. Posouzení hradu a jeho současného stavu. Strojopis v archivu autora.
- 2008a: Obytné jednotky v palácích hradů Přemysla Otakara II. – Wohneinheiten in der Palästen der Burgen Přemysl Otakars II., Svorník 6, 5–12.
- KAIZER, L.–KOŁODZIEJSKI, S.–SALM, J., 2001: Leksykon zamków w Polsce. Warszawa.
- KAŠIČKA, F., 1978: Státní zámek Konopiště a jeho nejstarší stavební proměny – Des staatliche Schloss Konopiště und seine ältesten baulichen Veränderungen, AH 3, 95–105.
- KRČMÁŘ, L., 2001: Ikonografický pramen k úpravě hradu Buben Klubem československých turistů, Dějiny staveb, 99–105.
- KYPTA, J.–VESELÝ, J., 2012: Obytná stavba v parkánu hradu Dívčího Kamene – Der Wohnbau im Zwinger der Burg Dívčí Kámen, PRP XIX, č. 1, 87–101.
- LANCINGER, L.–LÍBAL, D., 1970: Hrad Rabí, stavebně historický průzkum, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze. Nepublikovaný strojopis.
- MÁCHA, O. a kol., 1983: Mácha, O.–Líbal, D.–Heroutová, M.–Lišková, A.–Uher, V., Rabí. Hrad, stavení při severní bráně č. 54, domek č. 53. Stavebně historický průzkum, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze. Nepublikovaný strojopis.
- MATEJKA, M., 2012: Považský hrad. Doplnkový architektonicko-historický výskum archeologicky odkrytých částí bránové bašty a oporného piliera hradného paláca. Nepublikovaný elaborát.
- MENCLOVÁ, D., 1972: České hrady. 1, 2. Praha.
- NOLL, J.–VARHANÍK, J., 2004: Příspěvek k poznání vnějšího opevnění Kunětické Hory (K otázce původní podoby perštejnských rondelových fortifikací) – Ein Beitrag zur Erkenntnis der äusseren Befestigung der Burg Kunětická Hora (Zur Frage der ursprünglichen Gestalt der Rondellbefestigungen in böhmischen Ländern), PRP XI, č. 2, 155–164.
- PROCHÁZKA, Z., 2004: Nové letopočty v dějinách hradů Plzeňského kraje. Příspěvek k dendrochronologickému datování a rozboru zdiva hradních zřícenin, Dějiny staveb, 144–175.
- ROŽMBERSKÝ, P., 1993: K počátkům hradu Bubnu, Hláška IV, 7–8.
- ROŽMBERSKÝ, P.–NOVOBILSKÝ, M., 2006: Hrad Buben u Plešnic – Burg Buben bei Plešnice. Plzeň, 2. vydání.
- RYKL, M., 2003: Příklady vytápění na stavbách 14. století – Beispiele der Beheizungen in der Bauwerken des 14. Jahrhunderts, Svorník 1, 101–127.
- SEDLÁČEK, A., 1927: Hrady, zámky a tvrze království českého XV. Praha.
- ŠKABRADA, J., 1987: Poznámky k pokračujícímu průzkumu domu čp. 2 v Lučici – Bemerkungen zur fortschreitenden Untersuchung des Hauses K.-Nr. 2 in Lučice, AH 12, 203–213.
- 2003: Konstrukce historických staveb. Praha.
- VARHANÍK, J., 2022: Zaniklá střílna na hradě Bubnu – Eine untergegangene Schiessscharfe auf der Burg Buben, Dějiny staveb, 112–116.

¹ Ing. arch. Martinu Bónovi, PhD., děkuji za laskavé poskytnutí nepublikovaného průzkumu Ing. M. Matejky a za upozornění na nálezovou situaci na Bojnickém hradě.

Zusammenfassung

Eine Heizanlage in der Tordurchfahrt

In den Längswänden der Tordurchfahrt in den Burgkern der westböhmisches Trommelburg (Burg Buben) sind mit Segmentbögen abgeschlossene Sitznischen erhalten geblieben. Im oberen Teil der linken Wand der Durchfahrt wurde eine Narbe herausgebrochen, die schräg nach oben in Richtung einer quadratischen Öffnung ging, die sich relativ hoch über dem Niveau der Durchfahrt an der Vorderseite des Mauerwerks der Hoffront des Tors öffnet. Von dieser Öffnung fällt eine schräge Brüstung in den Innenraum der Durchfahrt ab, während der obere Abschnitt der sekundär herausgebrochenen Narbe in der Wand dicht über ihr verläuft. Es ist offensichtlich, dass es sich dabei um mit der Existenz einer Heizanlage zusammenhängende Details handelt.

Die oben genannten Belege für eine Heizanlage in der Durchfahrt sind kein Werk derselben Bauetappe. Während der schräge Rauchabzug/durchzug offenbar sekundär in das Mauerwerk der Durchfahrt gebrochen wurde, scheint die eigentliche Rauchabzugsöffnung mit der nach innen geneigten Brüstung aus derselben Zeit wie das benachbarte Mauerwerk des Tors zu stammen. Es ist wahrscheinlich, dass die Heizanlage, deren Abgase der Durchzug ableiten sollte, in irgendeiner Sitznische ausgedacht wurde, allerdings ist nicht sicher, ob sie tatsächlich realisiert wurde. Der Durchzug wurde sehr grob aus der Vorderseite des Bruchsteinmauerwerks ausgehauen, und sein Verlauf ist auffällig unregelmäßig. Er weist weder Spuren einer weiteren Maurerbehandlung auf, die eine flüssigere Ableitung des Rauchs ermöglicht hätten, noch einen unerlässlichen Verschluss zur Durchfahrt. Damit steht er in einem auffälligen Kontrast zu der glatten Oberfläche der Brüstung und der Laibung der älteren Rauchabzugsöffnung.

Dieser auffällige Unterschied in der Ausführung beider Elemente könnte ein Hinweis dafür sein, dass die Durchfahrt ursprünglich wohl mit einer offenen Feuerstelle beheizt wurde und der Betrieb dort demnach rauchig war, wobei der Rauch durch eine zu diesem Zweck geschaffene Öffnung in der Hofwand des Tors abzog, die sich wahrscheinlich dicht unter der Durchfahrtsdecke befand. Der Beleg dafür, dass die Durchfahrt beheizt wurde, ist sehr frühen Datums, da man annimmt, dass die Burg vor Mitte des 14. Jahrhunderts entstand. Analogien einer solchen Ausstattung von Durchfahrten oder Pforten sind erst vom Beginn der Neuzeit an bekannt.

JUDr. Jiří **Varhaník**, Orlík nad Vltavou 26, 398 07 Orlík nad Vltavou, Česká republika,
jiri.varhanik@gmail.com

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.